

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization = WTO) ได้ศึกษาค้นพบว่า ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้มีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเดินทางท่องเที่ยวมากที่สุดในจำนวน 20 ประเทศ อันดับที่ 1 ได้แก่ประเทศ ฝรั่งเศส อันดับที่ 2 ประเทศ สเปน อันดับที่ 3 ประเทศสหรัฐอเมริกา และอันดับที่ 4 ประเทศ อิตาลี สำหรับประเทศไทย จัดอยู่ในอันดับที่ 20 ของโลก รายได้จากการท่องเที่ยว และจากนักท่องเที่ยวดังกล่าวแล้ว ประเทศไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 18 ของโลก (Goeldner, Ritchie and McIntosh, 2000 : 10-11)

จากการที่ประเทศไทย ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของโลกดังกล่าว จึงมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยแยกตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกเรียงตามลำดับดังนี้

1. เอเชียตะวันออก	6,564,664	คน
2. ยุโรป	2,475,319	คน
3. อเมริกา	650,195	คน
4. เอเชียใต้	391,371	คน
5. โอเชียเนีย	427,014	คน
6. ตะวันออกกลาง	274,878	คน
7. แอฟริกา	89,535	คน

จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ในประเทศไทย ปี ค.ศ.2004 (พ.ศ.2547) จำนวน 12 ล้านคน ค.ศ.2005 (พ.ศ.2548) จำนวน 13.38 ล้านคน และในปี ค.ศ.2008 มีจำนวน 20 ล้านคน มีรายได้ประมาณ 788,993 ล้านบาท (ททท. เอกสารสถิตินักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ)

แหล่งท่องเที่ยวหลักในประเทศไทย ซึ่งนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เดินทางท่องเที่ยวมาก ได้แก่กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต พัทยา เชียงใหม่ กาญจนบุรี สุราษฎร์ธานี ฯลฯ สำหรับเชียงใหม่ ในปี ค.ศ.2003 (พ.ศ.2546) มีนักท่องเที่ยว จำนวน 3,146,194 คน แบ่งเป็น

นักท่องเที่ยวชาวไทย 1,714,843 คน และนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ 1,431,351 คน รายได้ทั้งหมด 36,445.69 ล้านบาท (ททท.ภาคเหนือเขต 1, 2546)

การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนมากจะเป็นการเดินทางแบบชมเมือง โบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สะดวกสบาย ใกล้ตัวเมือง (Sight Seeing Tour) หรือบางครั้งมีการท่องเที่ยว โดยยานพาหนะ รถยนต์ เชื่อมต่อระหว่าง จังหวัดต่อจังหวัด ในเขตภาคเหนือ นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศนอกจากมีพฤติกรรม การท่องเที่ยวเช่นเดียวกับคนไทยแล้ว อีกส่วนหนึ่งยังนิยมการท่องเที่ยวแบบเดินป่า (Trekking Tour) หรือการท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Soft Adventure Tour) กลุ่มนักท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัยอย่างง่าย ๆ ส่วนมากจะเป็นกลุ่มภูมิภาค ยุโรป โอเชียเนีย (ออสเตรเลีย - นิวซีแลนด์) ในปัจจุบันมีกลุ่ม อเมริกา และ เอเชียตะวันออกบางชาติ ได้แก่ ญี่ปุ่น และเกาหลี เริ่มเดินทางท่องเที่ยวแบบเดินป่ามากขึ้นกว่าเดิม

สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวหลัก 10 อันดับ ของประเทศไทย ซึ่งไม่นิยมท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย ได้แก่ มาเลเซีย จีน เกาหลี สิงคโปร์ ไต้หวันฮ่องกง รวม 6 ประเทศ และอีก 4 ประเทศนิยมการท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย ได้แก่ อังกฤษ เยอรมนี อเมริกา และญี่ปุ่น

นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศซึ่งนิยมการท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย นอกเหนือจาก 4 ประเทศ ในกลุ่มนักท่องเที่ยวหลัก 10 ประเทศแล้วยังมีประเทศอื่นๆ เช่น ฝรั่งเศส สวีเดน อิตาลี เดนมาร์ก เนเธอร์แลนด์ สเปน แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ประเทศดังกล่าว เดินทางท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย มากกว่า นักท่องเที่ยวอเมริกัน ซึ่งนิยมท่องเที่ยวในเมือง หรือ แหล่งท่องเที่ยวรอบเมืองที่สะดวกสบาย

การท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัยในภาคเหนือ เริ่มเกิดขึ้นประปรายประมาณ ค.ศ.1960 (พ.ศ.2503) ทั้งนี้เพราะมีการคมนาคมทางรถไฟ รถยนต์ และทางอากาศ เชื่อมต่อระหว่าง กรุงเทพฯ กับเชียงใหม่ประมาณปี ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) เส้นทางท่องเที่ยวเดินป่าสาย เชียงใหม่ – ท่าตอน - เชียงราย จัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแบบเดินป่าสายสำคัญแต่นักท่องเที่ยวมีน้อย

การท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัยเริ่มกระจายสู่หลายเส้นทางและแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ประมาณ ค.ศ.1980 (พ.ศ.2523) ทั้งนี้เพราะมีการพัฒนาเส้นทางรถยนต์เพิ่มเติม เชื่อมระหว่างจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดใกล้เคียง และอำเภอต่างๆของจังหวัดเชียงใหม่เช่น เส้นทาง เชียงใหม่-เวียงป่าเป้า - เชียงราย เส้นทาง เชียงใหม่-แม่มาลัย - ปาย แม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ยัง

ได้พัฒนาเส้นทางรถยนต์ เชื่อมระหว่าง เชียงใหม่กับ อำเภอในเขตภูเขา เช่น อำเภอแม่แจ่ม อำเภออมก๋อย อำเภอพร้าว อำเภอแม่วาง เป็นต้น

การพัฒนาเส้นทางดังกล่าว ทำให้การเดินทางท่องเที่ยว จากจังหวัด สู่อำเภอ แล้วเดินทาง เข้าสู่หมู่บ้านในเขตป่า ซึ่งไม่มีถนน ไฟฟ้า และสาธารณูปโภคต่างๆ สะดวกขึ้น การเดินทางใช้วิธีการเดินเท้า ผ่านป่าและภูเขา ขี่ช้างและล่องแพ

สิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตภูเขาและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ระบบนิเวศป่า ถ้ำ น้ำตก แก่ง แม่น้ำ ลำธาร และทรัพยากรชีวภาพ ได้แก่ พืชและสัตว์

กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัยในภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และตาก ทำรายได้ให้แก่ประเทศชาติและผู้ประกอบการ เป็นอย่างมาก เฉพาะจังหวัดเชียงใหม่รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวทุกประเภททั้งหมด 36,445.69 ล้านบาท แต่ไม่ได้จัดแยกประเภทว่า การท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัยก่อให้เกิดรายได้จำนวนเท่าไร

ในปัจจุบันมีเส้นทาง การท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย ซึ่งมีเชียงใหม่เป็น ศูนย์กลางหลายเส้นทาง แต่เส้นทางที่สำคัญมีดังนี้

1. เส้นทางเชียงใหม่ – ท่าตอน – เชียงราย
2. เส้นทางเชียงใหม่ – แม่มาลัย – ปาย
3. เส้นทางเชียงใหม่ – แม่สะเรียง – ขุนขาม – แม่ฮ่องสอน
4. เส้นทางเชียงใหม่ – เชียงดาว – เวียงแหง
5. เส้นทางเชียงใหม่ – พร้าว
6. เส้นทางเชียงใหม่ – แม่แจ่ม
7. เส้นทางเชียงใหม่ – จอมทอง
8. เส้นทางเชียงใหม่ – แม่วาง
9. เส้นทางเชียงใหม่ – แม่แตง

นอกจากนี้ยังมีเส้นทางย่อย ๆ เชื่อมระหว่างเชียงใหม่กับอำเภอต่างๆ แล้วแยกจาก อำเภอผ่านป่าเข้าสู่หมู่บ้านและแหล่งท่องเที่ยว

ตำบลก๊ิดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ 306.25 ตารางกิโลเมตร ประชากรประกอบด้วยคนไทยในเขตพื้นที่สูง เช่น กะเหรี่ยง อีเก้อ ลีซอ มูเซอ และม้ง อาศัยใน

เขตพื้นที่สูง ตั้งแต่ 700-1,600 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลเป็นตำบลที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยวแบบเดินป่าในเส้นทางเชียงใหม่-แม่แตง ทั้งนี้เพราะ โครงสร้างของระบบนิเวศ ในเขตดงดิบชื้น ซึ่งติดต่อกับตำบลอื่นๆ ในเขตอำเภอแม่แตง อำเภอเชียงดาว และแมริม ลักษณะเป็นพื้นที่สูง ประกอบด้วยภูเขา ดังกล่าวแล้ว จึงก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity) และความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ตำบลดงดิบชื้น มีลำน้ำแม่แตง ซึ่งมีต้นน้ำจากอำเภอเวียงแหงไหลผ่าน อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง แม่น้ำสายนี้ก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบล่องแพ ผ่านแก่งต่าง ๆ มาตั้งแต่ ค.ศ.1983 (พ.ศ.2526)

สภาพปัญหาของกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัยเกือบทุกเส้นทางจากการศึกษาเอกสารและการสำรวจเบื้องต้นของคณะผู้ทำวิจัยสามารถสรุปประเด็นปัญหาได้ 3 ประการดังนี้

1. ขาดการวางแผนร่วมกับชุมชน
2. ขาดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา
3. ละเลยในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ประการที่ 1 ขาดการวางแผนร่วมกับชุมชน หน่วยธุรกิจนำเที่ยว ส่วนมากได้เข้ามาสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สนุกสนาน ดังนั้น เส้นทางท่องเที่ยวจึงประกอบไปด้วย การเดินป่า ขี่ช้าง เข้าสู่หมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ที่ขาดสาธารณูปโภค ถ้าสามารถจัดการกิจกรรมล่องแพ และชมธรรมชาติ เช่น ถ้ำ น้ำตก หรือแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอื่นๆ ก็จะสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น

การกำหนดเส้นทางโดยกลุ่มผู้ประกอบการนำเที่ยว ทำให้ชาวบ้านขาดรายได้จากการท่องเที่ยว ชาวบ้านอาจมีรายได้บ้าง เฉพาะค่าที่พัก ค่าน้ำดื่ม 20 บาท ต่อนักท่องเที่ยว 1 คน ค่าล่องแพครั้งละ 200 บาท ค่าลูกหาบ วันละ 100-150 บาท ค่าขี่ช้างเชือกละ 300 บาท

ในการจัดการท่องเที่ยวแบบเดินป่า 3 วัน 2 คืน นักท่องเที่ยว 10 คน จ่ายค่าบริการนำเที่ยว คนละ 1,000 บาท ต่อ 1 วัน รวมเวลา 3 วัน จำนวนนักท่องเที่ยว 10 คน เป็นเงิน 30,000 บาท แบ่งรายจ่ายออกเป็นค่าที่พักค่าน้ำดื่ม 20 บาท จำนวน 2 คืน เป็นเงิน 400 บาท ค่าล่องแพ 200 บาท ค่าลูกหาบ 300 บาท ค่าขี่ช้าง 1,500 บาท รวมทั้งหมด 2,400 บาท

จากรายรับทั้งหมด 30,000 บาท ตกเป็นรายได้ ของชาวบ้าน 2,400 บาท คิดเป็นร้อยละ 7.9 ถ้าไม่จัดการกิจกรรมขี่ช้าง รายได้จะเกิดขึ้นกับชาวบ้าน เพียงร้อยละ 2.9

สำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยวแบบเดินป่า และผจญภัย จะคิดกำไรสุทธิ ประมาณ ร้อยละ 15-20 (การสำรวจของคณะผู้วิจัย)

ลักษณะการวางแผนร่วมกับชาวบ้าน ทำให้ผู้ประกอบการและชาวบ้านสามารถวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน หาวิธีการเสริมจุดแข็ง และขยายโอกาส ช่วยกันขจัดจุดอ่อนและอุปสรรค การปฏิบัติงานดังกล่าวแล้ว นอกจากช่วยสร้างกิจกรรมใหม่ๆ ในการเสริมรายได้ให้เกิดขึ้นกับชาวบ้าน และผู้ประกอบการแล้ว กิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว และส่งผล กระตุ้นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ประการที่ 2 ขาดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความรู้มากเท่าที่ควร ในเรื่อง ระบบนิเวศป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั่วๆไปที่องค์ความรู้เป็นต้นทุนเดิมอย่างเห็นได้ชัดเจน ในทรัพยากรการท่องเที่ยว แต่มักจะเทศก์ เน้นความตื่นเต้นมากเกินไป

วิธีการแก้ไข ต้องจัดอบรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ และเปลี่ยนระบบความคิดแก่เจ้าของธุรกิจ มักจะเทศก์หรือผู้มีส่วนได้เสียในการประกอบธุรกิจดังกล่าว ให้ยึดหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

ประการที่ 3 การละเลยการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบหลายด้าน ทั้งนโยบายการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มิใช่การเปลี่ยนแปลงมาจากการท่องเที่ยวเพียงด้านเดียว อย่างไรก็ตาม ความน่าประทับใจของการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งเกิดจาก ธรรมชาติและ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แตกต่างจากธรรมชาติและวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าว มิได้ส่งผลดีโดยตรง น่าจะตกแก่ชุมชนในท้องถิ่น และระบบนิเวศของชุมชน โดยส่วนรวม นักท่องเที่ยวจะเป็นผลทางอ้อม

สภาพปัญหาของการท่องเที่ยวแบบเดินป่าและการท่องเที่ยวแบบผจญภัย มีลักษณะคล้ายๆ กัน เกือบทุกเส้นทางในภาคเหนือของประเทศไทย เส้นทางท่องเที่ยวแบบเดินป่า และแบบผจญภัยลุ่มแม่น้ำแม่แตง ซึ่งเป็นเส้นทางที่นิยมมากที่สุด ในจังหวัดเชียงใหม่ น่าจะเป็นตัวอย่างการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่เนื่องจากลุ่มแม่น้ำแม่แตง ภูมิประเทศประกอบด้วยระบบนิเวศป่าและภูเขา การคมนาคมไม่สะดวก มีแนวขอบเขตของพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ ตั้งแต่อำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว และอำเภอแม่แตง ระยะทางประมาณ 135 กิโลเมตร สองฝั่งแม่น้ำ ประกอบด้วย ป่าไม้ และภูเขา ทรัพยากรชีวภาพอุดมสมบูรณ์ ในแม่น้ำ มีเกาะแก่ง

โชดหิน และหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งอยู่ห่างไกลกันมาก ขาดถนนรถยนต์ติดต่อระหว่างหมู่บ้านริมแม่น้ำ

จากสภาพของแม่น้ำแม่แตงดังกล่าวแล้ว ถึงแม้ว่าคณะผู้วิจัยต้องการศึกษาและสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตลอดสายน้ำ แต่เนื่องจากมีอุปสรรคหลายประการ จึงขอเสนอแนวทางวิจัยเพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่หมู่บ้านสบถ้าย ตำบลเมืองกืด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เหตุผลที่ศึกษากลุ่มตัวอย่าง เนื่องจาก

ประการที่ 1 บ้านสบถ้าย เป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่บริเวณหุบเขา ซึ่งมีแม่น้ำแม่แตงไหลผ่าน มีความสัมพันธ์กับชนชาติลื้อ และเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยใช้เส้นทางแม่น้ำแม่แตง

ประการที่ 2 บ้านสบถ้ายในปัจจุบันได้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบเดินป่า จี๋ช้าง ล่องแพ ในเขตรบบนิเวศป่าลุ่มแม่น้ำแม่แตง ซึ่งประกอบด้วยภูเขา ป่าไม้ และกลุ่มชาติพันธุ์

ประการที่ 3 กิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว ส่งผลเสีย 3 ประการ คือ

- 3.1 ขาดการวางแผนร่วมกับชุมชน ทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมและขาดรายได้
- 3.2 ขาดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรื่อง ระบบนิเวศป่า และวัฒนธรรม
- 3.3 ละเลยการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ดังนั้นการร่วมมือกับชาวบ้านสบถ้าย เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

เป้าหมาย

รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติ และบริบทของหมู่บ้านสบถ้าย
2. เพื่อวิเคราะห์ (SWOT) แนวทางเพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตงบ้านสบถ้าย
3. เพื่อจัดสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้เขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง โดยเริ่มต้นที่บ้านสบถ้าย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ บ้านสบถ้าย ตำบลกีดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านใกล้เคียง ในเขตตำบลกีดช้าง ในเขตรัศมีประมาณ ไม่เกิน 20 กิโลเมตร

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรอิสระ การจัดกิจกรรมและกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ลุ่มแม่น้ำแม่แตง บ้านสบถ้าย โดยใช้ต้นทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ความคิดของชาวบ้าน และคณะผู้วิจัย

ตัวแปรตาม กิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นจากต้นทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง บ้านสบถ้าย

2. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการวิจัย 12 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน 2547 – สิงหาคม 2548

วิธีดำเนินการวิจัย

ประเภทและแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยในรูปแบบ Action Research คือกระบวนการวิจัยโดยใช้ชาวบ้านร่วมวางแผน (Plan) ร่วมลงมือกระทำ (Do) ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงแก้ไขกระทำใหม่ (Act) นอกจากชาวบ้านแล้ว ต้องปรึกษากับผู้มีส่วนได้เสียและดึงผู้มีส่วนได้เสียเข้าร่วมกระบวนการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร 'ได้แก่' ประชาชนในบ้าน สบถ้ายและหมู่บ้านที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้มีส่วนได้เสียทั้งภาครัฐบาลและเอกชน

กลุ่มตัวอย่าง การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย จำนวน 75 คน แบ่งเป็น

ชาวบ้านซึ่งเกี่ยวกับธุรกิจท่องเที่ยว 20 คน

ชาวบ้านซึ่งไม่เกี่ยวกับธุรกิจท่องเที่ยว 20 คน

เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ

5 คน

ผู้ประกอบการธุรกิจนาเที่ยว

10 คน

ผู้ทรงภูมิปัญญาและชาวบ้านอาวุโส

20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบบันทึกการประชุม
2. แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ
3. แบบการสังเกต
4. แบบสำรวจภาคสนาม
5. แบบประเมินผลที่เกิดจากตัวแปรตาม

การรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้เก็บ รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

1. จากเอกสารของราชการ วารสาร หนังสือพิมพ์ ตำรา ฯลฯ
2. การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 60 คน
3. การสังเกต คณะผู้วิจัยเข้าไปพักอาศัย วางแผนร่วมกระทำกิจกรรมเพื่อวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวร่วมกับชาวบ้าน พฤติกรรมการตอบสนองจากชาวบ้าน และประสบการณ์จริงที่คณะผู้วิจัยได้รับ จะจดบันทึกไว้เพื่อประกอบการวิจัย
4. การสำรวจภาคสนาม คือ การออกสำรวจพื้นที่จริงหลาย ๆ ครั้ง
5. การวิเคราะห์ (SWOT) ศักยภาพของชุมชน ทรัพยากรการท่องเที่ยว และบริบท

อื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเขตชุมชน กลุ่มแม่น้ำแม่แตง

วิธีการวิเคราะห์ กระทำได้โดยการประชุมชาวบ้าน การประชุมกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (Focus Group) เพื่อพิจารณาจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ที่เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว วิถีชีวิตชุมชนและ บริบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ในการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยต้องพิจารณาข้อเสนอแนะของชาวบ้าน ให้สอดคล้องกับแนวคิดในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การตรวจสอบข้อมูล

การนำข้อมูลทั้งหมด ตรวจสอบโดยการวัดความถี่เพื่อหาความถูกต้อง เช่น การสอบถามบุคคลหลายคน หลายฝ่าย ในคำถามเดียวกัน สอบถามบุคคลในคำถามเดียวกันหลายคนแต่แตกต่างในเรื่องอาชีพ การสังเกตในพื้นที่เดียวกันหลายๆ ครั้ง ทั้งเวลาเดียวกันและต่างเวลา

การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เช่น ตรวจสอบจากสัมภาษณ์ การสังเกต การศึกษาจากเอกสาร ว่าข้อมูลตรงกันหรือไม่ ข้อมูลใดน่าเชื่อถือได้มากกว่ากัน เพราะเหตุใด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล จะกระทำพร้อม ๆ กัน และบันทึกผลที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดขึ้นต้องมีการตรวจสอบกับแนวคิด ทฤษฎี การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่าสอดคล้องกันหรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้องมีปัญหาคืออุปสรรคอย่างไร ในขณะปฏิบัติงานวิจัย สามารถร่วมกันกำหนดแนวทางและกระทำให้สอดคล้องได้หรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากวิเคราะห์เนื้อหาจากผลการรวบรวมข้อมูลแล้ว ต้องนำแนวคิด ทฤษฎี มาตีความของข้อมูล และวิเคราะห์ประกอบด้วย

การเสนอข้อมูล

การเสนอข้อมูล จะเสนอข้อมูลในลักษณะการสังเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่ามีลักษณะอย่างไร เกิดปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ไขอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง และสามารถเป็นตัวอย่างแก่หมู่บ้านอื่นๆ ได้

การเขียนรายงานการวิจัย มีลักษณะเป็นการพรรณนาวิเคราะห์ มีรูปภาพ แผนภูมิ ตาราง ฯลฯ ประกอบการพรรณนาวิเคราะห์โดยยึดแนวคิด ทฤษฎี ประสานกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมข้อมูล

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ได้ศึกษาข้อมูลเป็นเวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือนกันยายน 2547 – สิงหาคม 2548 โดยวิธีการหลัก คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการประชุมปรึกษาชาวบ้านตำบลบางตุรกูล เช่น ฤดูฝน มีอุปสรรคในการเดินทาง เนื่องจากขาดการคมนาคม แต่ได้แก้ปัญหาโดยให้แกนนำชาวบ้านเป็นผู้เก็บข้อมูล

นอกจากนี้ ระเบียบการปฏิบัติงานวิจัย โดยการใช้จำขบประมาณตามหมวดต่าง ๆ ก็เป็นอุปสรรคที่สำคัญ การวิจัยที่ดีควรใช้จำขบประมาณแบบ “เหมาจ่าย”

ข้อตกลงเบื้องต้น

ผลจากการวิเคราะห์ การกำหนดกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกิดขึ้นจากแนวความคิดของชาวบ้านหรือกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผ่านกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากคณณักวิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เส้นทางการท่องเที่ยวที่กำหนดขึ้นทุกเส้นทางคณะผู้วิจัยได้ทดลองเดินทาง แล้ววิเคราะห์ตรวจสอบก่อนเสนอในรายงานการวิจัย

นิยามศัพท์

รูปแบบ (Forms) รูปแบบ หมายถึง ลักษณะของกิจกรรม เส้นทางการท่องเที่ยวหรือชุดการท่องเที่ยว ที่จัดสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เขตภูมิแม่น้ำแม่แตง หมายถึง การท่องเที่ยวที่เน้นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเสนอขายแก่นักท่องเที่ยว แต่ถ้าบริเวณพื้นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมก็จะเน้นควบคู่กับธรรมชาติด้วย สำหรับขอบเขตของพื้นที่เน้นหมู่บ้านสกกายเป็นศูนย์กลางแล้วเชื่อมโยงสู่หมู่บ้านอื่น ๆ ในเขตแม่น้ำแม่แตง การจัดกิจกรรมในการท่องเที่ยว เน้นการมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ของชุมชนควบคู่ไปด้วย แต่ต้องประสานผลประโยชน์กับชุมชนภายนอก องค์กรภาคเอกชนและภาครัฐบาล

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง กิจกรรมและรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมพัฒนาไปด้วยกันแบบองค์รวมและกลมกลืน

การท่องเที่ยวดังกล่าวแล้วต้องกระทบต่อระบบนิเวศ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและรับผลประโยชน์ แต่ต้องสอดคล้องกับหลักวิชาการ

การวิเคราะห์ (SWOT) หมายถึง การพิจารณาจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ที่เกิดจากทรัพยากรการท่องเที่ยว

วัฒนธรรมในชุมชน นโยบายของภาครัฐและเอกชน ตลอดจนปัญหาทางด้านบริการและปัจจัยพื้นฐานของหมู่บ้านในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่แตง

ศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacities) หมายถึง ความสามารถของพื้นที่หรือชุมชนท้องถิ่นในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง ซึ่งสามารถรองรับ ปริมาณของนักท่องเที่ยว และกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเกิดขึ้นแล้วส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของชุมชนน้อยที่สุด

ลุ่มแม่น้ำแม่แตง หมายถึง เขตพื้นที่สองฝั่งของแม่น้ำแม่แตง ในเขตบ้านสบถ้ำ และหมู่บ้านใกล้เคียง ตำบลเมืองเก็ด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว
2. การฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อเป็นต้นทุนทางสังคมในการผลิตงานบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. เกิดการประสานงานในการพัฒนาระหว่างหมู่บ้าน
5. ได้รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ วัฒนธรรม และการกระจายรายได้
6. กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ช่วยต่อยอดหรือผลิตซ้ำ ความเข้มแข็งของชุมชน